

ЗАТВЕРДЖЕНО:
наказом Мінагрополітики
від 16 грудня 2016 року № 547

УДК 634.27

Код UPOV: TILIA_COR

Методика

проведення експертизи сортів липи серцелистої (*Tilia cordata* Mill.)
на відмінність, однорідність і стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів виду *Tilia cordata* Mill.

2. Необхідний рослинний матеріал – рослини чотирирічного віку

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість садивного матеріалу має становити п'ять дерев чотирирічного віку, отриманих за вегетативного розмноження.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 **Тривалість експертизи.** Експертиза має тривати два незалежні цикли задовільного плодоношення, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 **Місце експертизи.** Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 **Умови проведення експертизи.** Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами в другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

3.4 **План експертизи** Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до кінця циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше п'ять рослин. Рекомендована схема розміщення рослин 2,0 × 2,0 м.

3.5 **Метод дослідження.** Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи, попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації здійснюють усі вимірювання кількісних ознак (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин Експертизі підлягає щонайменше 5 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 5 рослин або 10 частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 5 рослин або 10 частин рослин;

VG: візуальна разова оцінка 5 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 5 рослин або 10 частин рослин.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для експертизи на відмінність.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. У випадку, коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих сортів за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з п'яти рослин нетипові не допускаються.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту. Для групування сортів використовують ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Рекомендовано для групування такі ознаки:

- Дерево: форма крони (ознака 1);

- Листкова пластинка: форма верхівки (ознака 24);
- Час початку цвітіння (ознака 33).

5.1 Для чіткої реєстрації виявлення ознак поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди включаються до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови доводять це унеможливають;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів липи серцелистої

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) (+) PQ	Дерево: форма крони VG 7	колоноподібна вузькояйцеподібна яйцеподібна овальна прямокутна розлога	1 2 3 4 5 6	
2. QN	Дерево: за висотою MG 1	низьке середнє високе	3 5 7	
3. (*) QN	Дерево: штамп за висотою MG 1	низький середній високий	3 5 7	
4. PQ	Стовбур: забарвлення кори VG 1	сіре коричнєве чорне	1 2 3	
5. QN	Стовбур: ступінь відшарування кори VG 1	відсутнє або слабкий помірний сильний	3 5 7	
6. QL	Стовбур: тріщини VG 1	наявні відсутні	1 9	
7. QN	Стовбур: тріщини за глибиною VG 1	мілкі середні глибокі	3 5 7	
8. (*) QN	Стовбур: викривлення VG 1	відсутнє слабке помірне сильне	1 2 3 4	
9. (*) QL	Скелетна гілка: положення VS 7	вигнуте догори горизонтальне вигнуте донизу	1 2 3	
10. (*) (+) QN	Вегетативна брунька: за довжиною MS 7	дуже коротка коротка середня довга дуже довга	1 3 5 7 9	
11. (+) PQ	Вегетативна брунька: форма VG 7	конусоподібна овальна яйцеподібна	1 2 3	

1	2	3	4	5
12. PQ	Веgetативна брунька: забарвлення VG 7	зелене червоне фіолетове коричнєве червонувато-коричнєве	1 2 3 4 5	
13. (*) PQ	Веgetативна брунька: форма верхівки VS 7	вузькозагострена гостра тупа	1 2 3	
14. (*) QN	Веgetативна брунька: положення відносно пагона VG 7	притиснуте притиснуте з відхиленою верхівкою відхилене	1 2 3	
15. QN	Листкова пластинка: положення відносно пагона VG, 3	висхідне горизонтальне обвисле	1 2 3	
16. QN	Листок: інтенсивність зеленого забарвлення VG 3	слабка помірна сильна	1 2 3	
17. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS 3	дуже коротка коротка середня довга дуже довга	1 3 5 7 9	
18. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS 3	дуже вузька вузька середня широка дуже широка	1 3 5 7 9	
19. (*) QN	Листкова пластинка: відношення довжини головної жилки до ширини листка MS 3	дуже мале мале середнє велике дуже велике	1 3 5 7 9	
20. (*) QL	Листкова пластинка: опушення нижнього боку VS 3	відсутнє або дуже слабке тільки на жилках по всій листковій пластинці	1 2 3	
21 (*) QL	Листкова пластинка: профіль поздовжнього розрізу VG 3	плаский плаский з вигнутою донизу верхівкою чашовидний даховидний викривлений	1 2 3 4 5	

1	2	3	4	5
22. (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма основи VG 3	клиноподібна опукла клиноподібна пряма клиноподібна увігнута ширококлиноподібна опукла округла ширококлиноподібна пряма ширококлиноподібна увігнута пряма слабко серцеподібна помірно серцеподібна сильно серцеподібна	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11	
23 (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма прикріплення до черешка VG 3	пряма слабко увігнута ширококлиноподібна сильно увігнута паралельна хрестоподібна гофрована спадаюча донизу	1 2 3 4 5 6 7 8	
24. (*) (+) PQ	Листкова пластинка: форма верхівки VG 3	вузькозагострена гостра широкозагострена вузьковидовжено-загострена широковидовжено-загострена вузькокоротко-загострена ширококоротко-загострена загострена тупа	1 2 3 4 5 6 7 8 9	
25. (*) QL	Листкова пластинка: хвилястість країв VG, 3	відсутня наявна	1 9	
26. QN	Листкова пластинка: ступінь хвилястості краю VG, 3	слабкий помірний сильний	3 5 7	
27. (*) QN	Листкова пластинка: залозки на основі листка VS 3	відсутні або переважно одна переважно дві переважно більше двох різна кількість	1 2 3 4	

1	2	3	4	5
28. (*) (+) QN	Черешок: за довжиною MS 3	дуже короткий короткий середній довгий дуже довгий	1 3 5 7 9	
29. (*) (+) QN	Черешок: відношення довжини черешка до довжини головної жилки MG 3	дуже мале мале середнє велике дуже велике	1 3 5 7 9	
30. PQ	Черешок: форма поперечного перерізу (посередині) VG 3	округла еліптична видовжена	1 2 3	
31. (*) QN	Черешок: опушення VS 3	відсутнє або дуже слабке слабке середнє сильне дуже сильне	1 3 5 7 9	
32. PQ	Черешок: забарвлення з-під сонячного боку VG 3	сіро-зелене яскраво-зелене помірно зелене яскраво-червоне червоне фіолетове	1 2 3 4 5 6	
33. (*) QN	Час початку цвітіння VG 4	ранній середній пізній	3 5 7	
34. QN	Тривалість цвітіння VG 4	мала середня велика	3 5 7	
35. QN	Квітка: кількість нектарників VG 4	мала середня велика	3 5 7	
36. PQ	Плід (горішок): форма MS 5	плеската овальна куляста	1 2 3	
37. QN	Плід: розмір MS 5	малий середній великий	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів липи серцелистої

Коди фаз росту й розвитку рослин сорту, в які рекомендовано робити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Набубнявіння бруньок
2	Розпускання бруньок
3	Повністю сформовані листки
4	Повне цвітіння
5	Утворення плодів
6	Листопад
7	Зимовий спокій

Вимірювання слід робити на двох типових органах кожного з п'яти дерев.

Ознаки пагона слід реєструвати після здерев'яніння; забарвлення – влітку першого року експертизи.

Ознаки на листових бруньках слід визначати на середній третині пагона наприкінці першого вегетаційного періоду.

Якщо не вказано інше, усі спостереження проводять на цілком сформованих листках на другій четвертині від верхівки пагона, яку не обрізають; рослини, що підлягають обрізуванню, обстежують на другий сезон після садіння.

До 1. Дерево: форма крони.

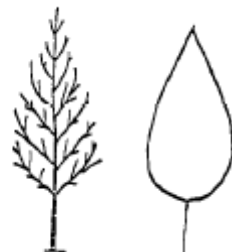
1

Колоноподібна

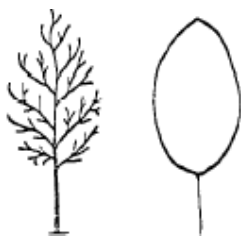
2

вузькоюяйцеподібна

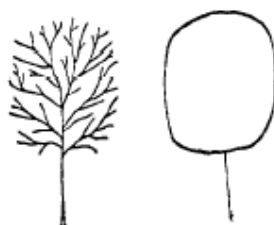
3

яйцеподібна

4

овальна

5

прямокутна

6

розлога

До 10. Вегетативна брунька: за довжиною.

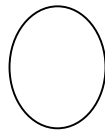

До 11. Вегетативна брунька: форма.

1

Конусоподібна

2

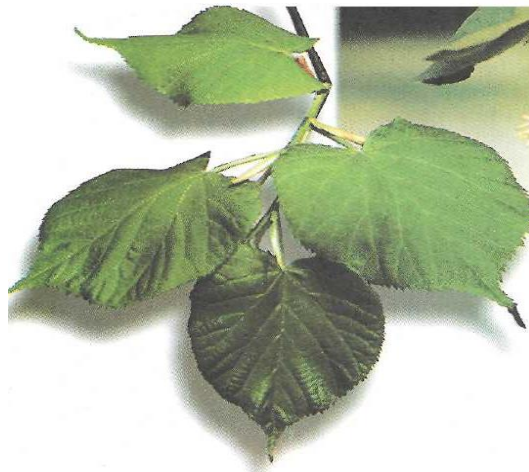
овальна

3

яйцеподібна

До 17+18. Листкова пластинка: за довжиною (17), за максимальною шириною (18), см.

До 22 Листкова пластинка: форма основи.

Ширококлиноподібна опукла

пряма

слабко серцеподібна

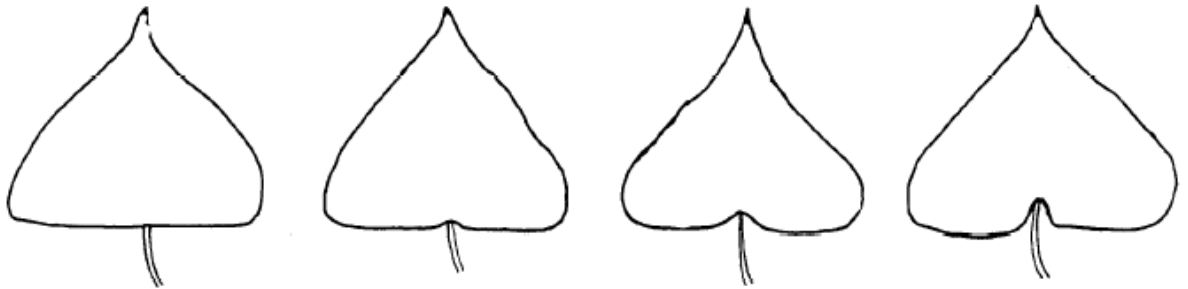

серцеподібна

сильно серцеподібна

помірно

До 23. Листкова пластинка: форма прикріплення до черешка.

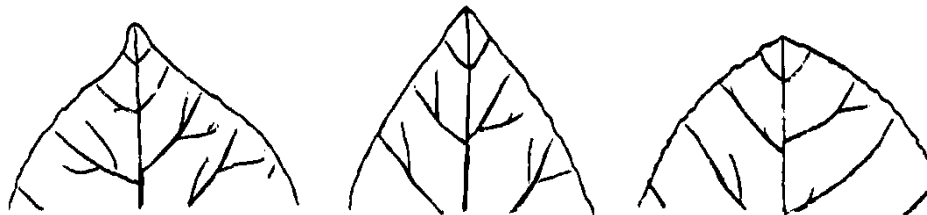
Пряма

слабко увігнута

ширококлинноподібна

сильно увігнута

До 24. Листкова пластинка: форма верхівки.

1

Вузькозагострена

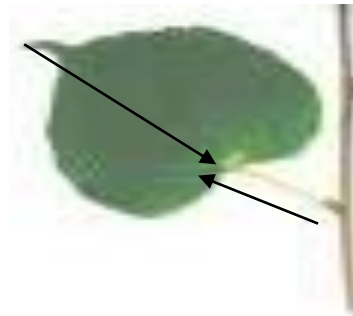
2

гостра

3

широкозагострена

До 28+29. Черешок: за довжиною (28), відношення довжини черешка до довжини головної жилки (29).

9. Література

- Доброчаева, Д. Н. Определитель высших растений Украины. /Д. Н. Доброчаева, М. И Котов, Ю. Н. Прокудин и др. – Изд. II. К.: Фитосоциоцентр. – 1999. – С. 141.
- <http://plants.land.kiev.ua/90.html>//Лікарські рослини/Липа серцелиста